

קידום מעמד המתכנן ופנקס המתכננים של איגוד המתכננים בישראל

1. מיהו מתכנן ערים ואזורים?

מתכנן ערים ואזורים הוא בעל מקצוע שהוכשר לעסוק במגוון ההיבטים של התכנון העירוני והאזורי: יעדים ואמצעים ליצירת מערך מרחבי ראוי של שימושי קרקע ופעילויות. יחודו של המתכנן הוא בראייה כוללת המתייחסת להיבטים פיזיים, סביבתיים, כלכליים, חברתיים, תרבותיים ופוליטיים-מנהליים הכרוכים בעיצוב המרחב, בפיתוחו (ובשימורו) במגוון קני מידה (מדינה, אזור, עיר, שכונה, רחוב ומבנה). מתכנני ערים עוסקים בתכנון ברמות גאוגרפיות שונות ובתחומים שונים (כולל חברה, תחבורה, סביבה וכו'), בקידום תכניות בהליכי התכנון, ברגולציה תכנונית, בתכנון עם קהילות ובתחומים משיקים מגוונים.

2. איזו הכשרה מקצועית צריך מתכנן עיר ואזור?

הכשרתו המקצועית של מתכנן ערים ואזורים כוללת הבנה ויכולת ניתוח של תהליכים מרחביים, עירוניים ואזוריים, לימודים מעמיקים של ההיבטים החברתיים, כלכליים וסביבתיים של הסביבה הבנויה והסביבה הטבעית, ביסודותיה של החשיבה התכנונית, שליטה במתודולוגיות תכנון הכוללות שיטות כמותניות ואיכותניות וכן לימוד מערכות מידע גיאוגרפיות. לימודי התכנון מקנים למתכנן ידע והתנסות מעשית בנוגע להתערבות התכנונית בסביבה הבנויה ויכולת להעריך תופעות מרחביות במבט השוואתי רחב. בנוסף, נדרש המתכנן לרכוש שליטה במגוון גדול של כלי תכנון: חוקים ומסגרות מנהליות, כלים לאיסוף מידע ולעיבודו, כולל כלים מתקדמים לקריאה ולייצור של מידע מרחבי, והתנסות בפעולות תכנון במגוון סדרי גודל מרחביים ובמגוון טיפוסים, מתכנון אסטרטגי ועד תכנון מפורט.

איגוד המתכננים בישראל גיבש מסמך המגדיר את ליבת לימודי התכנון בישראל (גרסה עדכנית מאוקטובר 2014). ליבה זו כוללת ארבעה תחומים: **תיאוריה**: התפתחות המחשבה התכנונית, תיאוריות התכנון, גישות עדכניות של תכנון עירוני ודילמות תפיסיות ודיונים עדכניים; **תכנים**: חוק התכנון והבניה, מבנה מערכת התכנון וההליכים התכנוניים בישראל, לימודי בסיס תיאורטיים בהיבטים פיסיים, כלכליים, סביבתיים, חברתיים ופוליטיים הקשורים לתכנון עירוני; **כלים**: מודלים ושיטות כמותיות ואיכותניות בתכנון וכן ידע במערכות מידע גאוגרפיות ומיפוי ממוחשב; **יישום**: התנסות הלכה למעשה בתכנון רב-תחומי ובתכנון יוזם.

3. היכן לומדים תכנון ערים ואזורים בישראל?

ארבעה מוסדות אקדמיים מציעים כיום תכניות לימוד לתואר מוסמך הכוללות את מלוא ליבת לימודי התכנון, כפי שהוגדרה במסמך שהכין איגוד המתכננים: הטכניון – מכון טכנולוגי לישראל, האוניברסיטה העברית בירושלים, אוניברסיטת בן גוריון בנגב ואוניברסיטת תל אביב.

4. מי יכול ללמוד תכנון עיר ואזור?

לימודי תכנון ערים ואזורים בישראל הם לימודים לתואר שני. התלמידים עשויים להידרש ללימודי השלמה בהתאם לרקע האקדמי שלהם ולדרישות הספציפיות של כל מוסד. מוסמכי התוכניות זכאים להירשם לפנקס המתכננים של איגוד המתכננים בישראל (ראו להלן).

5. מהו פנקס המתכננים?

פנקס המתכננים מנוהל על ידי איגוד המתכננים בישראל וכולל רשימה של אנשי מקצוע בתכנון ערים ואזורים, שהם בעלי תואר אקדמי שני ממוסד להשכלה גבוהה בישראל שהוכר על ידי איגוד המתכננים כתואר הכולל את ליבת לימודי התכנון, ובעלי תארים מקבילים מחו"ל (לגביהם נעשית בדיקה פרטנית של תכנית הלימודים אותה סיימו). לאלה שסיימו את לימודיהם האקדמיים לפני שנת 2000 ולא להם שהיו חברים באיגוד המתכננים עד שנת 2014 הוגדרו תנאים מקלים יותר (המתבססים גם על ניסיונם המקצועי).

6. מה חשיבותו של פנקס המתכננים?

פנקס המתכננים נועד לשמש אסמכתא לכך שלרשומים/ות בו יש הכשרה אקדמית מתאימה בתכנון ערים ואזורים ולקדם את מקצוע מתכנני הערים על ידי הגדרת ההשכלה הנדרשת מהם. הפנקס בא לעודד את אנשי המקצוע להקפיד על הכשרה במוסדות המלמדים את לימודי הליבה הנדרשים ולשמש

כלי בידי מעסיקים לבחור מתכננים שלמדו את מקצוע התכנון. בפנקס רשומים כיום קרוב ל-500 מתכנני ערים ואזורים ומספר הנרשמים גדל בהתמדה. ככל שיגבר השימוש של מעסיקים בפנקס, וככל שהפנקס ייצג נאמנה את המתכננים בישראל, כך תגדל השפעתו על איכות כוח האדם בתחום התכנון העירוני והאזורי בארץ.

7. מעמד המתכנן וההכרה בו במדינות אחרות

מקצוע התכנון התפתח במהלך המאה ה-20 ובישראל נפתחו התוכניות האקדמיות הראשונות בתחום בשנת 1969 (בטכניון ובאופן מצומצם יותר באוניברסיטה העברית). צמיחה משמעותית של התחום בלטה מאז שנות ה-90 של המאה הקודמת ושוב בעשור האחרון. כיום אין רישוי פורמאלי המשמש תנאי לעיסוק במקצוע, דוגמת הרישוי הנדרש מרואי חשבון, עורכי דין, מהנדסים, אדריכלים ושומאים. הדרישה הסטנדרטית במכרזים היא על פי רוב לתואר אקדמי מתאים בתכנון ו/או בתחומים קרובים, ובתפקידים מסוימים גם לניסיון רלוונטי.

במדינות אחרות, בראש ובראשונה בעולם האנגלו-סקסי, קיימים מנגנונים של רישום או רישוי של מתכנני ערים מקצועיים. אלה יכולים לנוע מרישום עצמי וולונטרי על ידי הארגון המאגד את מתכנני הערים ועד רישוי סטטוטורי המהווה תנאי לעיסוק במקצוע. בארצות הברית קיים רישוי (certification) עצמי לא ממשלתי שמעניק איגוד המתכננים האמריקאי, ה-American Institute of Certified Planners (AICP), שאמור לשמש קריטריון למעסיקים פוטנציאליים ולסייע למחזיקים בו למצוא מקום עבודה מתאים. הרישוי דורש כתנאי קדם תואר אקדמי וניסיון מקצועי ומבחין בין תואר מוסמך בתכנון שהוכר על ידי האיגוד (מהמחזיקים בו ניסיון מינימלי של שנתיים), תואר בוגר מוכר בתכנון, תואר בלתי מוכר בתכנון ותואר בתחום אחר (מהמחזיקים בו נדרשים 4 שנות ניסיון). ממי שאינו בעל תואר אקדמי נדרשים 8 שנות ניסיון. הרישוי עצמו כרוך בבחינה אותה יש לעבור בהצלחה ולשלם את התשלום השנתי.

ניו ג'רסי היא מדינה בארה"ב בה קיים רישוי סטטוטורי של מתכננים, שאינם מהנדסים, מודדים, אדריכלים או אדריכלי נוף. רישוי זה כרוך בבחינות (בחוק התכנון של ניו ג'רסי) שתנאי לגשת אליהן הוא תואר אקדמי בתכנון או היקף מינימלי של לימודי תכנון אקדמיים מוכרים, למי שהתואר שלנו אינו בתכנון (21 נ"ז: כולל תיאוריות בתכנון, שיטות בתכנון, היסטוריה של התכנון, עקרונות תכנון שימושי קרקע, אולפן/סטודיו/פרויקט, חוק התכנון ומינהל התכנון). כמו כן נדרש רישוי של ה-AICP (כולל עמידה בבחינה של איגוד זה).

בקנדה הרגולציה על מקצוע התכנון היא בידי הפרובינציות. קיים ארגון מתכננים קנדי, העוסק במתן הכרה לתוכניות אקדמיות בתכנון, עבור ארגוני מתכננים בשש פרובינציות. מקומות עבודה רבים דורשים מעמד של מתכנן מקצועי רשום (Registered Professional Planner), שקבלתו מותנית בתואר אקדמי בתכנון, ניסיון בעבודה, מבחן והשתלמויות תקופתיות. באונטריו לדוגמה, מעמדו של ה-Ontario Professional Planners Association מעוגן בחוק, אם כי מדובר בארגון לא ממשלתי. אין רישוי סטטוטורי של מתכנני ערים ובעיקר במגזר הציבורי מועסקים מתכננים שאינם חברים באיגוד המתכננים ולא בהכרח עמדו בהליכי קבלת מעמד המתכנן הרשום. ה-OPPA מנסה לקדם חקיקה לרגולציה מחייבת של מקצוע התכנון.

8. הסדרת מעמדו החוקי של המתכנן ופנקס המתכננים בישראל

פנקס המתכננים בישראל הוא וולונטרי כיום וניהולו מתבצע כשירות לציבור על ידי איגוד המתכננים בישראל. האיגוד שואף לחזק את הפנקס כמנגנון רישום עצמי למתכננים, שיתרום לחיזוק ולשדרוג המעמד המקצועי של המקצוע, וישמש כלי חיוני לרשומים בו ולמעסיקים. הכוונה היא לקדם את יישומם של מנגנונים כגון אלה הפועלים בצפון אמריקה ובמקומות אחרים, כולל בחינת האפשרות של הסדרה סטטוטורית של המקצוע.